

Hjortronbladet

SEMLA

En **semla**, även kallad **fastlagsbulle**, **fettisdagsbulle** eller

En typisk semla, med mandelmassan dold under ett lager spritsad vispgrädde

Hemgjord semla med mycket grädde

hetvägg (då den serveras i ett fat med varm mjölk), är en slags bulle eller bakelse av ljust vetebröd med söt fyllning med mandelmassa och grädde. I Skåne, Småland och i andra delar av södra Sverige samt i de svenskspråkiga delarna av Finland heter bakelsen **fastlagsbulle**.

Ordet *semla* var från början endast beteckningen på själva den ljusa vetebullen, utan fyllning. En *semla* är på finlandssvenska vad som i Sverige kallas småfranska, *fralla*, *rundstycke* eller Pain Riche

HISTORIK

Semlan äts från början enbart på fettisdagen under påskfastan ("fastlagen") i större delen av landet.

En kastrull med "hetväggar", det vill säga semlor tillredda på det äldre sättet med varm mjölk.

Senare, när svenskarnas intresse för fastan minskade, blev det tradition att äta den varje tisdag under fastans sju veckor. I Skåne äts dock fastlagsbullen enligt traditionen enbart på fastlagssöndagen, senare även veckorna före. I dag börjar bageritillverkade semlor säljas strax

efter jul (ibland till och med före jul) och finns tillgängliga varje dag fram till påsk. Enligt en annan historiebeteckning i muntlig tradition, var semlor från början släta bullar som var bland det enda som fick ätas under fastan. För att dryga ut denna mat började folk göra hål i semlorna och lägga in olika andra godsaker, vilket med tiden utvecklades till den vispgrädde och mandelmassa som numera anses vara det riktiga innehållet i Sverige. Detta skulle vara bakgrunden till att semlor äts från fettisdagen och fram till påsk.

Källa: Wikipedia

Fettisdag 8/3

Nybakade semlor till kaffet serveras kl 11.00–17.00.

Musikunderhållning av lokala musiker kl 12.00–14.00
Välkomna

Valborgsmässoafton

Vi kommer att samla in julgranar 26-27 april. Placera era granar vid er infart, så hämtas de. Majbrasan tänds som vanligt lördagen 30 april. Se kommande annonsering. Majbraskommittén

ÅRSMÖTE

Vittangi Hembygdsförening håller årsmöte den 8 mars 2011 kl 19.00 i bagarstugan, Suupalo hembygdsområde. Efter mötet bjuds på semla till kaffet. Alla är välkomna.

Medlemsavgift Inbetalningskort medföljer detta nr

Myrslätter i Vittangi

Av Annika Berggren

Särtryck ur Norrbotten 1960 i fyra delar varav detta är del fyra av fyra.

En speciell typ av lie, leikkovikate eller skärлие, användes då man skar diken eller rännor i översilnings ängarna. Skaftet på denna lie var svagt uppåtböjt, för att man ej skulle bli våt om händerna, då man skar i den våta myrsvålen. Också bladet var svagt böjt. Det var fästat mitt på skaftet med vidjor på samma sätt som de vanliga liarna. En ordentlig skärлие, som gjordes för långvarigt bruk, smiddes dock så att bladet gick tvärs igenom skaftet och därefter klövs i två delar. Dessa delar gjordes så tunna att de sedan gick att böja in i skaftet på två ställen (fig. 6).

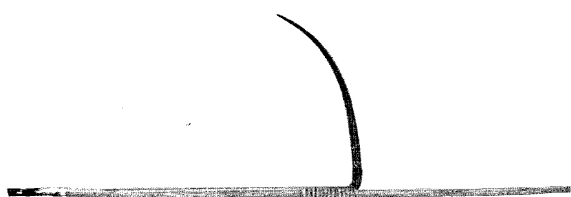

Fig 6. Skärлие - leikkovikate.

Brynstenen var vanligen av skiffer. Var och en som slog, hade sitt eget bryne. Gammalt tillbaka köpte man brynstenen från byn Kurravaara, där den bröts i berget Tahkovaara och såldes av kurravaraborna. Så småningom kom det dock "fabriksgjorda" stenar i handeln.

Av räfsor fanns ej så många typer. Variationer förekom dock i utförandet, med kortare eller längre skaft, tätare eller glesare ställda pinnar, raka eller bågböjda räfskammarna. Vanligtvis var kammarna gjorda av björk, pinnarna var mest av rönkvistar och skaften av gran. En lättare typ med tätt ställda pinnar brukades till att räfsa ihop och breda ut höet med. Den användes av kvinnor och barn.

Männens räfsor var längre och grövre och kammen var ofta kraftigare böjd. Med hjälp av dem bars höet till hässjorna. Utsirade räfsor, som förekommer på annat håll i landet, var ovanliga.

För forslandet av höet till hässjan använde man sig som ovan nämnts enbart av räfsan. Mer därom på annat ställe i uppsatsen. Man kände alltså inte till bruket att bära med svega eller har i varje fall inte använt sig av det. I vissa fall har det förekommit att man burit höet med bärstänger, på finska sapihlaat. Det var när man skördade hårdvalls ängarna vid Vittangiälven, där växtligheten ju var frodig och höet ej så lätt som på myrängarna. Bruket att använda trygor eller myrskidor under slätterarbetet har ej förekommit. Man har ej heller brukat trygor för hästarna i dessa trakter, men det berättas, att en inflyttad bonde från Jämtland hade trygor med sig till sina hästar.

Utrustningen

Till de mest avlägsna slättermarkerna kunde man i förväg, medan vinterföret ännu varade, föra en "leili" med "piimä" (en träflaska med fil) och sänka ner den i någon kalkkälla. Leilin kördes dit när man for och hämtade hö. Men all den övriga utrustningen fick man lov att bära med sig, då man begav sig till ängen för att börja slätterarbetet. Det var en hel del, som behövdes, då man skulle ligga ute i en eller två veckor.

Utom de kläder man gick och stod i, var man tvungen att ha en del ombytesplagg med, man kunde ju ej sova i arbetskläderna, som blev våta under arbetet på myren. Gummistövlar var ännu inte på modet i dessa trakter, ej heller oljekläder. Man hade bandskor eller stövlar av läder, s. k. finnstövlar. Dessa smordes väl och tjärades, men höll trots detta ej tätt på de våtare markerna.

Filtar hade man med sig, däremot inte sovsäckar. I stället för filtar var det dock vanligare att man hade ranor att breda över sig med.

Av de redskap man hade med sig, har de flesta redan beskrivits ovan. Var och en av männen hade sitt eget lieorv med vinge och ett eller flera lieblad. Man hade reservliar med sig, ty det inträffade att de hemsmidda liarna var för hårt härdade och därför lätt gick utav, då man råkade slå i en stubbe eller buske. Skulle man färdas en längre sträcka, bars liarna ej på skaften, utan man tog lös bladen, knippade ihop dem och lindade om dem med en säcktrasa. Varsin räfsa hade man givetvis, likaså varsitt bryne.

På längre turer, då man färdades med båt och således slapp bära, kunde man också ha med sig en stor slipsten. Yxa och kniv var oundgängliga.

Det var vanligt att man hade med sig fiskedon, slätterängarna var mestadels belägna vid något vattendrag och då hade man ju tillfälle att dryga ut matsäcken med färsk fisk. Till de stora slättermarkerna vid vattendragen tog man med sig nät. Beckoljan var en mycket viktig detalj i utrustningen. Det berättas att man, innan beckoljan ännu fanns i handeln, gjorde en blandning av grädde och tjära, som man smorde in sig med. Men mot knotten som kom på sensommaren hjälpte ingenting, varken tjärblandning eller beckolja.

Matsäcken för en veckoresa kunde bestå av hårt bröd, som bakats på våren, mjukt bröd, rieska, eller mjuka, halvtjocka kakor, puolipaksut och nykärnat smör, som förvarades i trä- eller näverask. Vidare torkat renkött, eventuellt torkat och malet renblod att göra palt av, salt fisk, framför allt sik, ris-, korn- eller havregryn till välling eller gröt, torkad frukt, vetemjöl, potatismjöl, socker, salt, malet kaffe. Tobak och snus ingick också i matsäcken.

Myrslätter i Vittangi

Av Annika Berggren

Särtryck ur Norrbotten 1960 i fyra delar varav detta är del fyra av fyra.

Arbetsdagen

Började vid 6-7 tiden på morgonen. Man utnyttjade dagen, som då ännu låg kvar i gräset och gjorde att det gick lättare att slå. När man slog hårdvallsängarna - dem slog man ju senare på sommaren än de egentliga myrängarna - fick man lov att börja tidigare om morgonen, redan vid 4-5 tiden. Då kunde man också ibland utnyttja nattfrost, ty rimfrost i gräset gjorde liksom dagg att det gick lättare att slå. Frostnätter brukade förekomma vid Lars och Bartolomeus.

Frukost åt man först sedan man slagit någon timme. Dessförinnan hade man endast hunnit få sig en kopp kaffe. Vanligtvis bestod frukosten av kall mat, man hade ej råd att spilla mycken tid på matlagning. Man åt bröd, smör, salt fisk, torkat renkött och drack kaffe till. Hade man fil med sig spädde man ut det med vatten. Det blev drygare då och den starka smaken mildrades. Det fil man fört i förväg på våren blev nämligen ganska starkt att äta outspätt.

Efter frukosten fortsatte man att slå ännu någon timme. Som redan sagts i beskrivningen av redskapen, gjorde vingen som satt på lien att gräset fördes ihop i en ordentlig sträng på marken. Vingen underlättare väsentligt räfsningsarbetet, som annars blev tungt på tuvig och våt myrmark.

Hösträngarna - luoko - räfsades ihop till mindre hopar på någon torr fläck eller tuva på myren. Här fick höet torka något och vändes sedan en gång innan det hässjades. Vanligtvis var det männens arbete att slå och kvinnornas att räfsa ihop. En kvinna kunde hinna räfsa upp efter två karlar om dessa använde vinge på lien. Men ej alltid kunde man göra skillnad mellan karl- och kvinnfolksgöra. Likaväl som en kvinna kunde få lov att slå kunde en karl få lov att räfsa, differentieringen i sysslorna berodde på hushållets sammansättning.

Mitt på dagen åts middag. Till detta mål förekom ungefär samma mat som till frukost: smör, bröd, fil, fisk och torkat kött. Ibland kunde någon, ett av barnen t.ex. gå i förväg till kåtan och sätta på potatis, så att den var klar när de övriga tog rast.

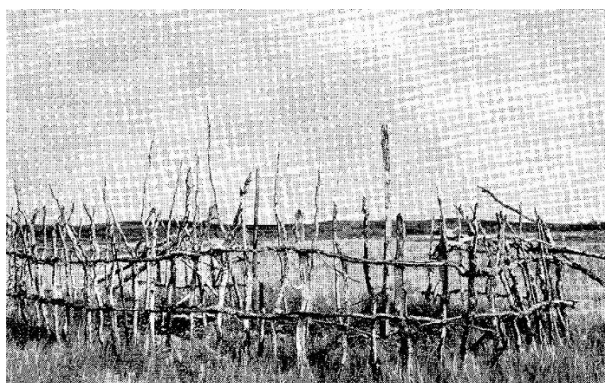
Kvällsmaten, som åts sedan dagens arbete avslutats, kunde man ägna mera tid. Då åts varm mat och man åt i kojans. Frukost och middag åt man vanligtvis ute på ängen. Till kvällsmat kokade man antingen gröt, som åts med smöröga om man inte hade mjölk med sig, eller också färsk fisk och potatis. Kokt färsk fisk ansågs vara sömningivande så det var ej tillrådligt att äta mitt på dagen. Köttvälling, dvs. soppa kokt på torkat renkött och ris - eller korngryn, avredd med vetemjöl, var också vanlig kvällsmat, liksom pannkakor, gräddade i panna på glöd eller öppen eld.

Slätterarbetet var hårt och arbetsdagen lång, man hade ej något behov av tidsfördriv efter dess slut, man somnade på kojans jordgolv så snart man lagt sig. Visserligen kunde det växa hjortron i närheten av ängen men vanligtvis gav man sig ej tid att plocka dem under det bråda slätterarbetet. De fick anstå till hemvägen.

Såg man att vädret skulle hålla sig, fick höet ligga på slag och torka något innan man hässjade det. Under tiden fick man en välbehövlig middagsvila.

Som tidigare nämnts bars höet till hässjan mestadels med hjälp av endast räfsan. Att bära det korta myrhöet med räfsan som enda tillhjälp var en svår konst. Vanligen var det männen som bar höet, deras räfsor var större och tillverkade med tanke på bärandet. När man samlade ihop höet till en sådan börda gick man tillväga på följande sätt. Vänster fot sattes framför höger. Med räfsan som fattades i båda händerna drog man höet från höhopan i små, snabba drag upp mot foten. Man försökte att få hötapparna att ligga med stråna parallella, vinkelrätt mot foten. Detta var viktigt om man ville göra höbördan stor och ändå få den att hålla ihop. När man samlat ihop så mycket hö man ansåg sig kunna bära, fattades räfsan med höger hand nedtill på skaftet ett par decimeter från räfskammen. Denna drogs under höbördan vid vänstra benet, så att höet kom att ligga på ena hälften av räfskammen - från dess yttersta spets till skaftet och upp mot detta. Böjande sig framåt pressade man hömassan mellan räfskammen och vänster arm och lyfte börden upp på vänster axel. Höger hand höll fortfarande med samma grepp i räfsskaftet som nu låg lodrätt med kammen rakt över axlarna och ungefär parallellt med dem. Vänster hand stödde börden som på finska kallades "fämmi". Troligen en direkt översättning av "femma".

Att på detta sätt bära höet till hässjan med endast räfsans hjälp var det vanligaste. Det förekom dock, som tidigare påpekats, att man på hårdvallsängarna bar höet med höstänger - saphilaat.

Myrhässja omgiven av stängsel.

Styrelsen:
Ordförande: Alf Josefsson
Vice ordförande: Stefan Råman
Sekreterare: Emma Engström
Vice sekreterare: Gerhard Björkman
Kassör Per Wideholm
Ledamot Gudrun Uusitalo
Ledamot Ivan Björkhed (f. bysamfälligheten)
Suppleanter Bror Ragneberg
Reeta Kasurinen
Vanja Stjernklev
Leif Vällitalo
Siv Niemi
Mariann Hansi (f. bysamfälligheten)
Hedersordförande: Helge Hansi
Revisorer: Margareta Winman
Anna Greta Rautio (f. bysamfälligheten)
Mona Fängvall (Suppleant)
Lars Berggren (Suppleant bysamfälligheten)
Valberedning: Birgitta Ranner och Lars Berggren
Styrelsemöten: Första tisdagen varje månad, utom juli.
Medlemsmöten 2 ggr/år
Anställda: Villy Muotka

Hjortronbladet

Medlemsblad för
Vittangi Hembygdsförening
Sjövägen 12, 98010 Vittangi
E-post: info@vittangihembygd.se
Hemsida: www.vittangihembygd.se
Tel. Suupalo: 0981-10050
Tel. ordförande: 0981-10380

I redaktionen för detta nr:

Alf Josefsson
Vanja Stjernklev
Bror Ragneberg
Per Wideholm
Leif Vällitalo

Ansvarig utgivare:

Alf Josefsson

Layout och redigering:

Per Wideholm

Ordförande har ordet!

Ett år går fort, det känns som det var igår jag tog på mig ansvaret att vara ordförande. Jag lovade att det blir bara ett år och vid årsmötet den 8 mars avgår jag. En ny styrelse med nya krafter och idéer träder till. Det har varit mycket intressant och trevligt men jobbigt ibland. Min ledarstil har inte alltid uppskattats, den har sin grund i att jag varit företagare och fått min grundutbildning i det militära vad gäller ledarskap, arv och miljö har också varit en del i det. Jag har haft olika förslag på delegering av uppgifter inom föreningen, och kommer att skriva ner förslagen och visionerna till den nya styrelsen.

Jag hoppas att jag kan hjälpa till ideellt när så behövs i framtiden. Vi behöver ungdomar som tar vid. Ett samarbete har inletts med Vittangi grundskola och det är något som behövs för framtiden. Att alla föreningar i Vittangi samarbetar och drar åt samma håll, **samling i bygdegården**.

Föreningen har sökt EU bidrag för upprustning av härbrena, *Hus med historia*, vi väntar på ett positivt beslut.

Under året så har jag representerat i Bygdegårdarna, Hembygds-föreningarna och Hela Sverige skall leva, mycket bra sammankomster där vi har mycket att lära och få hjälp från dem.

Under året har Siv Niemi avgått med pension och Gudrun Uusitalo slutar sista februari.

Vi tackar er för allt ni gjort på Suupalo och hälsar vår nya medarbetare Villy Muotka varmt välkommen.

Hjortronbladet är en bra länk till medlemmarna, särskilt de utflyttade Vittangi bor som har en koppling till hembygden, det kommer uppmuntrande brev samt telefon samtal från dem.

Stort tack till alla som hjälpt till med verksamheten.

Alf Josefsson.